

Presons, santuaris i un palau episcopal

CARLES GASCÓN CHOPO

Calixte Freixa, mestre d'obres al Pirineu

El convent de la Punxa, a la Seu d'Urgell. Autor: Carles Gascón Chopo

Sense cap pretensió de fer un estudi aprofundit i exhaustiu d'un d'aquells *homenots* que es feren presents al Pirineu a cavall dels segles XIX i XX, aquest article vol ser, sobretot, un recordatori al voltant d'un personatge de notable influència en el seu temps, però de perfil força desconegut en els nostres dies. Aquest personatge va ser Calixte Freixa, mestre d'obres —així es definia ell mateix—, que tingué un protagonisme excepcional en l'obra arquitectònica a cavall de les comarques de l'Alt Urgell i la Cerdanya, i també del Ripollès, en aquell moment històric en què es començaven a modificar determinades inèrcies seculares que

havien caracteritzat les societats pirinenques.

No coneixem els orígens ni el lloc on es formà Calixte Freixa com a mestre d'obres. Amb tot, la ubicació de les primeres obres conegudes a l'entorn barceloní ens fa pensar que aquests podrien ser els seus orígens. La primera obra atribuïda que li coneixem és el projecte inicial de l'església i el convent de les Adoratrius de Barcelona, que data de l'any 1871 i que fou corregit o substituït finalment pel projecte actual de l'arquitecte Joan Martorell i Montells. Per aquells mateixos anys va participar en el projecte d'eixample de Mataró, i també, l'any 1875, dissenyà l'ampliació de la fàbrica

Santonja de Barcelona, de la família del mateix cognom, dedicada a la fabricació de cintes i indians, la qual incorporà, gràcies a aquesta ampliació, una fàbrica de naips a la planta baixa. L'any 1878 Calixte Freixa dissenyava can Magí, una masia situada al municipi de Sant Cugat del Vallès, reconvertida actualment en un petit hotel de luxe, en la qual Freixa deixava entreveure ja algunes de les característiques més específiques del seu estil eclèctic, entre elles el decorativisme de les façanes, en aquest cas aconseguida per l'alternança entre la pedra vista i filades de maó, i la culminació del conjunt en un cos elevat coronat amb una punxeguda teulada piramidal.

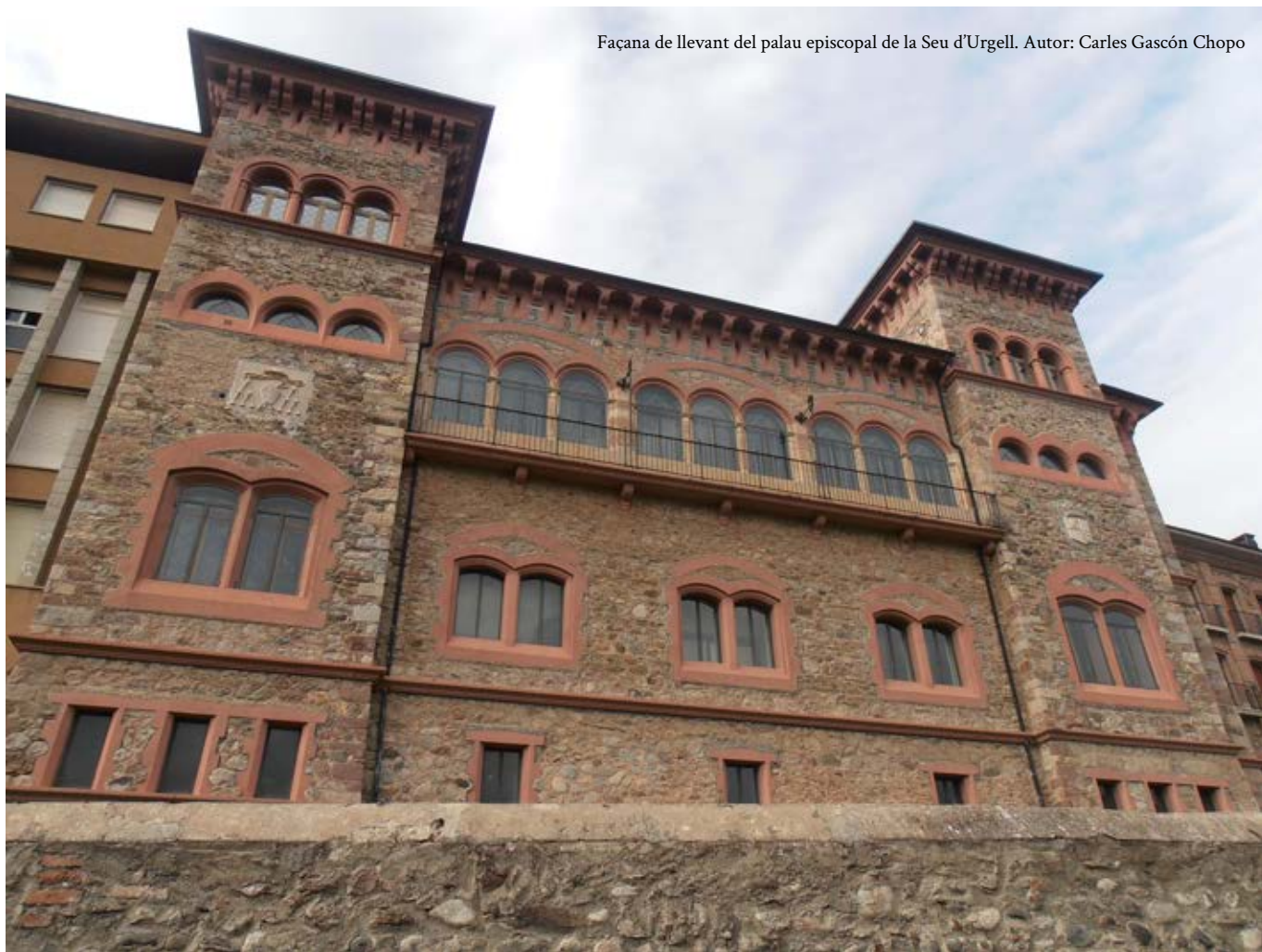
Pràcticament són aquesta masia i l'ampliació d'un magatzem al carrer del Cid de Barcelona, l'any 1879, les darreres obres que coneixem, ara per ara, de Calixte Freixa en aquest entorn metropolità. No el tornarem a trobar fins deu anys després, treballant ja al Pirineu. L'any 1889, trobem a Freixa instal·lat a la Cerdanya, fent de la vila Llívia la seva veritable base d'operacions, on es casà amb Elvira Armengol. No sabem per quin motiu va establir-se Freixa al Pirineu, d'on ja no marxaria, però sembla que ho hauríem de vincular amb les seves íntimes relacions amb els estieujants de l'alta burgesia de Barcelona, uns impor-

tants clients potencials a través de les seves inversions en construccions representatives del seu *estatus* a comarques. En aquest moment, ja trobem a Freixa ben integrat en la societat cerdana. Havia fundat a Llívia l'anomenat *Círculo Artístico Industrial de San José*, que era una entitat imbuïda de l'esperit de l'incipient sindicalisme catòlic que, entre altres, tenia com a objectiu evitar que les males condicions de treball o l'ociositat poguessin fer decantar els obrers cap al sindicalisme d'esquerres. L'associació, que ell mateix presidí durant els seus primers anys d'existència, celebrava una sèrie d'actes musicals, de cant coral i de teatre a l'era de la seva casa de Llívia, coneguda com a casa Freixa, amb l'afluència de gent de tots els sectors de la societat cerdana, junt amb alguns estieujants de pes, provinents de Barcelona.

En qualsevol cas, l'any 1889 ja trobem a Calixte Freixa com a arquitecte diocesà del bisbat d'Urgell, el qual fou responsable des d'aquest càrrec del nou projecte que volia substituir l'antic santuari medieval de la Mare de Déu de Núria per un gran santuari modern, projectat en estil neogòtic, que seria modificat, cap a 1922, pel projecte definitiu de Josep Danés. Com a arquitecte diocesà, Calixte Freixa dirigí molts projectes de caire religiós en l'àmbit urgellenc, molt particularment a la seu diocesana i el seu entorn immediat en temps del pontificat del cardenal Casañas, bisbe d'Urgell entre 1880 i 1901. En aquells moments, un cop acabada la darrera guerra carlina i traspassat el militant bisbe Caixal, l'Església d'Urgell visqué un procés relativament intens de reactivació constructiva, en el qual Calixte Freixa tingué un paper molt destacat. Una de les grans obres del moment fou la remodelació de l'antic palau episcopal de la Seu d'Urgell, un gran casalot d'època medieval, que fou profundament actualitzat amb un tractament més aviat epidèrmic que convertí allò que era una antiga fortalesa del segle xv en un modern edifici representatiu del poder de l'Església a la Seu d'Urgell, fet en un llenguatge neogòtic emprat d'una manera força lliure, amb una profusió de merlets i torrasses actualment substituïts per una línia més neta i funcional. Destaca del nou palau la coberta piramidal de llosa de la seva torre més alta, un element força característic que mantindrà a la façana principal del convent de la Sagrada Família de la Seu d'Urgell, projectat l'any 1900 i conegut popularment com a convent de "la Punxa", precisament per aquesta

Façana de l'església de la Missió, a la Seu d'Urgell. Autor: Carles Gascón Chopo

particular solució que imprimia Freixa a moltes de les seves construccions. Dues altres obres de Freixa a la Seu d'Urgell dins d'aquest període foren l'església de la Missió, projectada l'any 1899 dins de l'antic seminari, que ja havia estat traslladat al nou i enorme edifici dels afores de la població, i l'asil de Sant Josep, construït l'any 1900. I encara, dins d'aquesta etapa d'arquitecte diocesà, cal destacar l'església de Sant Vicenç d'Arledó, construïda l'any 1903 en aquesta població veïna de la Seu d'Urgell.

Quant a les terres cerdanes, on Freixa estava domiciliat almenys des de finals de la dècada de 1880, la seva obra també és notable, per bé que té un tarannà molt diferent de l'obra urgellenca. La seva primera obra documentada en aquesta comarca és l'edifici del Casino Teatre Ceretà, la construcció del qual fou acordada per l'associació del mateix nom, constituïda l'any 1879, i culminada amb la inauguració del nou equipament l'any 1893. Amb tot, l'actual casino de la capital cerdana és fruit de la reconstrucció posterior, del tot necessària després de l'incendi que destruï l'edifici l'any 1907. En aquells mateixos anys, Calixte

Freixa també es dedicà a obra religiosa, tot i que amb certs matisos en relació a l'obra urgellenca, ja que en aquest cas estava patrocinada per famílies benestants que pujaven a estiu a la Cerdanya. Un bon exemple és el de la reixa de la capella de la Mare de Déu de la Sagristia, a Puigcerdà, dissenyada en un estil medievalitzant i pagada per la família Clausolles o, sobretot, el popular santuari de la Mare de Déu del Remei, a Bolvir, també projectat per Calixte Freixa, per iniciativa de la família Manaut, i culminat per una pronunciada coberta piramidal, en aquest cas de secció octogonal. Totes dues obres daten de l'any 1891.

Totes aquestes obres empal·lideixen, però, al costat de la Torre del Riu, construïda al municipi d'Alp, en substitució d'un antic mas que fou adquirit per Josep Nicolau d'Olzina, membre d'una de les famílies més riques de la Catalunya del moment, que havia perdut una juguesca l'any 1880 plantejada amb dos parents seus, segons la qual calia determinar quin dels tres participants era capaç de construir el millor castell de fesomia medieval. El seu castell de can Feu, que va fer construir a Sabadell, no va guanyar l'aposta, i

Santuari de la Mare de Déu del Remei. Fotografia: Pilar Alaez Gil

per treure's l'espina, va encarregar a Calixte Freixa la construcció d'un altre castell al seu destí d'estiueig, al municipi d'Alp. Aquesta juguesca perduda fou l'origen de l'actual Torre del Riu, construïda a partir de 1896 segons el seu particular estil neogòtic que incorporà al paisatge cerdà un castell grandios, emmerletat i farcit de torrasses de coberta cònica, com mai no s'havia vist en tota la terra de Cerdanya.

Més enllà d'aquestes obres vinculades a la presència estacional d'un determinat sector benestant a la Cerdanya del canvi de segle, Calixte Freixa també s'encarregà d'obres de caràcter més funcional, com la remodelació de les presons del partit judicial de Puigcerdà, ubicades al voltant de desamortitzat convent de Sant Domènec, i inaugurades l'any 1895, o la perllongació del canal internacional d'Angostrina, inaugurat aquell mateix any en benefici dels regants del municipi de Llivia.

La popularitat de Calixte Freixa li valgué l'elecció a l'alcaldia de Llivia, d'on ja era alcalde l'any 1897 i on consta encara com a alcalde l'any 1917, tot i que no podem determinar si ho havia estat durant tot aquest interval. No coneixem obra seva posterior a 1903, per bé que segurament aquest fet és a causa de la manca

d'estudi d'aquest personatge singular, que reivindicuem des d'aquestes línies. Calixte Freixa va morir el 24 de febrer de 1920, segons ens informa una esquila publicada al diari *La Vanguardia*. No va tenir fills i va deixar una part substancial de la seva herència per a finançar una escola catòlica a Llivia. Des del punt de vista arquitectònic, Calixte Freixa és el màxim exponent de l'eclecticisme arquitectònic propi del canvi de segle a l'àrea de l'alta conca del Segre, propi d'un moment històric molt determinat en què els barcelonins "redescobrien" el Pirineu, bé a través dels burgesos que pujaven a estiuejar a la Cerdanya, bé a través de la figura d'un nou bisbe urgellenc com fou el cardenal Casañas que, per cert, també era d'origen barceloní.

Església de Sant Vicenç d'Artedó.
Autor: Carles Gascón Chopó

